

אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה (ע"ה)

על דעת רבו

ספר הזכרון
למורינו הגאון השלם
רבי מנחם מנדל כשר זצלה"ה
בעל ה'תורה שלמה'

במלאת
ארבעים שנה לפטירתו
ז"ך במרחשוון
תשמ"ד - תשפ"ד

יוצא לאור ע"י בית תורה שלמה באה"ק

ספר על דעת רבו

©

כל הזכויות שמורות ל.י.פ.
אין לצלם, להעתיק,
ללקט, להדפיס, או לאחסן
במאגרי מידע מכל סוג שהוא,
את הספר או חלק ממנו,
בלא רשות בכתב מהמוציא לאור

לכל ענייני הספר
055-6728318

עמוד:
אומנות העמוד

כריכה ושערים:
052-7601188

ניתן לשלוח חומר ומאמרים
לספרים הבאים
(עבור כל המדורים)
לפקס: 025612019
TSH0556728318@gmail.com

דברי פתיחה

אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם

מי שהומה ומהמה אחר המצות
ומצוה קבועה לדורות אין לו
- מה הנאה יש לו
(ויק"ר כב, ב)

א

ארבעים שנה חלפו מאז פטירתו של מורינו זקנינו הגאון השלם **רבי מנחם מנדל כשר זצלה"ה**, בעל ה'תורה שלמה', ועדיין שפתותיו דובבות בבית המדרש. רב פעלים היה, לאורך תשעים שנות חייו הירבה פעלים לתורה באמצעים מגוונים, וכאשר נסתלק לבית עולמו ביום ז"ך במרחשון תשד"מ השאיר אחריו יכול עשיר של יצירות מופת בשלל מקצועות בתורה, אשר חותמו הגאוני והמקורי טבוע בהן, והן משמשות נאמנה את לומדי התורה די בכל אתר - עד היום הזה.

איש של חזון היה מורינו זצ"ל, איש אשר רוח בו, שזכה להכיר בכבודה של תורה (עי' רש"י במסכת סוטה דף מ"ט ע"א ד"ה בטל כבוד תורה) ולגלות הרבה משכיות החמדה האצורות בה. והדבר הביאו לידי התפעלות. התפעלות מגדולת התורה הקדושה והמרחבים האין-סופיים שאנו מסוגלים למצוא בה - "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא". ההתפעלות הזאת הצמיחה יכול עשיר של למעלה מ-100 חיבורים - שכולם חידוש.

עיקר החידוש בכל אחד מן הספרים הוא עצם הרעיון לחבר יצירה כזאת, שכמעט לא קדמו אדם בקרב מחברי הספרים בסגנון המקורי והנדיר שלו (ודומה כי גם אחריו עוד לא קם מי שהמשיך בדרכו), ובנוסף גם כל אחד

מהספרים מלא חידושים בגאונות ובבקיאות האופייניים לו. ספרים אלו - שנעשו ספרי-יסוד בתחומים בהם עוסקים - פתחו לפני הלומדים אפיקים חדשים, כל ענין שנגע בו באחד מספריו - בקצרה או בארוכה - נעשה מעין לא-אֶכָּזֵב לבאים אחריו, ועקבות השפעתם ניכרים היטב בעולם הספרות התורנית.

את היסודות לדרכו המיוחדת בלימוד התורה ינק מורינו זקנינו זצ"ל בצעירותו מגאוני פולין האדירים בצילם גדל, ובאהבת התורה שפיעמה בו יחד עם שקדנותו וחריצותו, כשרונותיו הכבירים, ורוח היצירה שלא ידעה שובע - פיתח ושכלל את דרך לימודו, עד שהגיע באמצעותה להישגים מופלאים. לכו לא הלך אחרי פלפולים ודברי חריפות מחודדים, כי אם אחרי בירור יסודי של כל נושא וענין לעומקו ולרחבו, בהיקף עצום, שאינו מניח פינה וזווית שלא טיפל בה, מתחיל במקור והשורש בתורה שבכתב עם כל הדרשות שדרשו בו חז"ל, ומשם לבירור כל הדעות והשיטות שיש בנושא, על פי פירושי הגאונים, הראשונים והאחרונים לאורך כל הדורות.

ב

על התורה הקדושה אומרים חז"ל (שבת פח, ב) "למיימינן בה - סמא דחיי", ומפרש רש"י שהכוונה לאלו ש"עסוקים בה בכל כחם וטרודים לדעת סודה". מהו אותו "סוד" אשר לומדי התורה טרודים בכל כוחם לדעתו? הוי אומר 'לעמוד על בוריה ועיקרה' של הלכה, ולהורות הלכה לאמיתה מתוך משנתם, כך עולה מתוך פירוש רש"י במקום אחר בש"ס; את מאמרם ז"ל (סנהדרין מב, א) "במי אתה מוצא מלחמתה של תורה? במי שיש בידו חבילות של משנה!", מפרש רש"י: "במי אתה מוצא מלחמתה של תורה - הוריותיה, ולעמוד על בוריה ועל עיקרה; במי שיש בידו חבילות של משנה, לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות ובריות הרבה, כי מזהיכן יתגלה הסוד? אלא בבעל משניות הרבה, שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת, או אם יקשה לו דבר על דבר - יבין מתוך משניות הרבה שבידו, הא מני פלוני היא ששמענוהו במקום אחר אומר כך".

זהו, אם כן, הסוד הנכסף - לפרש את דברי התורה על אמיתתם.

ומזרינו זצ"ל אמון היה על גילוי הסוד ופיענוח צפונות התורה בדרך האמורה, מתוך לימוד כל ענין בהיקף נרחב, עם כל פירושי הגאונים והראשונים שבהישג ידינו, ומתוך השוואה לדברי חז"ל באותו נושא במקומות נוספים. הרבה הרבה 'סודות' מסוג זה נגלו לעינינו דרך לימודו. אם זה הבנת 'פשט' במאמר חתום של חז"ל, או ביאור הלכה סתומה בדברי הראשונים, או בירור נושא חדש שעדיין לא לובן בבית המדרש, תמיד הראה כיצד בעזרת ריבוי המקורות והנוסחאות ניתן לפתוח את החתום ולגלות את הסתום, שהרי "כל דברי תורה צריכין זה לזה שמה שזה נועל זה פותח" (במדב"ר יט, כח). שינוי של תיבה אחת במאמר חז"ל שמופיע במקום אחר, או גירסה שונה המובאת בספרי ה'ראשונים' - מגלים עולמות שלמים.

לכל שאלה ובעיה שהתעוררה ועמדה על הפרק, הוא מצא - בדרכו המיוחדת - התייחסות בתורה הקדושה, גם אם מדובר במציאות חדשה ולגמרי לא שגרתית, כמו "האדם על הירח". איש לא פילל שאי-שם קיימת התייחסות לכגון דא, עד שבא הוא והצביע בהינף יד על מקורות מפורשים שמלמדים אותנו מה אומרת על כך התורה הקדושה. כך הספיק לחבר שורה שלמה של ספרים על נושאים שלא נגעו בהם בבית המדרש (כדוגמת "קו התאריך הישראלי" "הגדה שלמה" ועוד). הוא פתח והאיר סוגיות לא מוכרות, והראה בעליל שהתורה המסורה בידינו מכילה הכל. תוך כדי הרצאת הנושא לענפיו ממקורותיו השונים נפרשים לעיני המעיין לא פחות מ-7-8 שיטות ראשונים באותו ענין לא-מוכר.

ג

גולת הכותרת של חיבוריו ויצירותיו הינה ללא ספק היצירה הענקית "תורה שלמה", הסדרה שקנתה לעצמה מקום של כבוד בארון הספרים היהודי. לצד התורה שבכתב מציג ה"תורה שלמה" את כל הדרשות שדרשו חז"ל על כל פסוק ותיבה, עם פירושיהם של הראשונים והקדמונים לדרשות אלו, בתוספת הערות וביאורים מאת המחבר. ביצירת החיבור הזה הוא ראה שליחות קודש ותפקיד נשגב - לחבר את התורה שבעל-פה אל שורשה בתורה-שבכתב, ובכך לאחד את התורה כולה למקשה אחת, ולהוסיף עוד

נדבך בבנין התורה הקדושה. כשיצא הכרך הראשון לאור עולם בשנת תרפ"ו זכה להסכמות נלהבות מגדולי הדור שלפני השואה בפולין ובארץ הקודש, שראו בו בשורה חשובה לעם התורה, והפליאו את החכמה והמלאכה שיש בחיבור הספר "אשר ישתומם כל מתבונן בו על גודל החכמה והמלאכה שיש בו, וכאשר יזכהו השי"ת לגמור את הבניין הענקי הזה - יהיה אחד מהספרים היותר נפלאים ויקרים בספרותנו..." (מתוך הסכמת בעל ה'כלי חמדה').

ה"תורה שלמה" - שכשמו כן הוא - היה מפעל החיים שלו בה"א הידיעה, ועל שמו הוא קרוי בעולם התורה "בעל ה'תורה שלמה". במשך 60 שנה התמסר להגשמת המפעל הכביר הזה עם כל הלהט והנשמה, מבלי לחסוך במאמצים ובממון - וחפץ ה' הצליח בידו.

ואף על פי כן, כאשר תוך כדי העיסוק ב"תורה שלמה" פגש בנושא עמום שדרש הבהרה, עזב לפי-שעה את מטרתו העיקרית והתמסר לברר את הנושא ההוא במלוא הרוחב וההיקף. כך נוצרו פרקי ה"מילואים" שבסוף כל כרך מ"תורה שלמה" שחלק מהם היו חיבור שלם בזכות עצמו, ולא אחת היתה ה'תוספת' מרובה על העיקר. וכך התחברו להם ספרים שלמים על תרגומי התורה, כתב התורה ואותיותיה, סוד העיבור, שמע ישראל, ועוד ועוד. תשעים שנות חייו הגדושות והפוריות לא הכילו את שפע היצירה העצום שהתברך בו.

ואכן, יותר ממה שהספיק לחבר ולכתוב עוד היו באמתחתו רעיונות ותכניות למכביר של מפעלים וחיבורים שראה נחיצות גדולה בהוצאתם לאור כדי לשכלל ולהשביח את לימוד התורה בעומק וברוחב. זהו הרקע ל"גמרא שלמה" שהשקיע רבות בהוצאת דוגמה ראשונה ממנה, "מסורת התלמוד השלם", "פשוטו של מקרא", ועוד ועוד.

זיקה מיוחדת היתה לו לתורתו של הגאון הרוג'ובי רבי יוסף ראזין זצוק"ל, בעל "צפנת פענח", שכל ביאור ויסוד שלו חצוב ובנוי מכל מרחבי התורה כידוע, וכאשר הקרתה ההשגחה לידו הזדמנות לגאול את כתביו המרובים מתהום הנשיה, הקים מפעל שלם שהעסיק צוות תלמידי חכמים מופלגים בפיענוח והתקנת הכתבים והוצאתם לאור עולם. אף הוא עצמו נרתם לעשות אונים לתורת הגאון זצוק"ל והניח את היסודות לבירור שיטתו ודרך לימודו בחיבור גדול שנקרא "מפענח צפונות". בעשרות פרקי הספר

הוא פורש כשמלה את היסודות המרכזיים עליהם הושתתה משנתו של הרוג'ובי, מבאר את הגדרים והמונחים שעוברים כחוט-השני בכל ביאוריו וחידושיו, ומראה - מתוך דברי הגאון עצמו - איך הם משמשים מפתח לבירור והגדרת הלכות וסוגיות רבות.

כהמשך והשלמה לחיבור הגדול הזה הניף את ידו שנית בספר גדול לא-פחות בשם "כללי התורה והמצות", בו נאספו מרבית יסודותיו וחידושיו של הרוג'ובי מכל החיבורים והתשובות שנדפסו עד אז, מסודרים ערכים ערכים על כל מקצועות התורה, מ"אב" ועד "תשעה באב שנדחה". בס"ה מכיל הספר כאלף ושבע מאות ערכים בשני כרכים.

שלל החיבורים הללו השתלבו יפה במפעל החיים שלו "תורה שלמה", למרות שהעיסוק בהם בא על חשבון ה"תורה שלמה" ועיכב את התקדמותו בשנים רבות. שהרי זו היתה תמצית שאיפת-חיו - לשכלל את בנין התורה, ולתת כלים ביד לומדיה כדי שיוכלו להשתמש באור התורה וליהנות מאוצרותיה הבלתי נדלים - "ומאי נפקא לך מינה - מיני ומיניה יתקלס עילאה".

ד

ארבעים שנה כבר חלפו מפטירת מורינו זקנינו זצ"ל לבית עולמו. דור הולך ודור בא. הדמויות שפיארו את כותל המזרח של עולם התורה התחלפו כבר מספר פעמים, ותורתו של ה"תורה שלמה" עדיין נלמדת מתוך הספרים שהנחיל לעולם התורה. התרומה שתתן לבנין התורה נושאת פירות ופירי פירות.

"אין עושין נפשות לצדיקים" אמרו חז"ל, מפני ש"דבריהם הן הן זכרון" (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה). לכן ביובל הארבעים לפטירתו אין דבר יותר מתאים להנציח את זכרו מאשר בחידושי תורה - מתלמידי חכמים וגדולי התורה בדורות שאחריו - שהם בבחינת "פירות ופירי פירות" של הנטיעות שנטע בפרדס התורה, זאת בהתאם למאמרם ז"ל (עבודה זרה ה, ב) אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. ומכאן שמו של הספר - "על דעת רבו" (וסימנא מילתא שמצאנו כי הגימטריא של 'על דעת רבו' עולה בדיוק כמנין שמו 'מנחם מנדל כשר').

ברכה מיוחדת קובע לעצמו מדור "לזכר עולם יהיה צדיק", דרכו נפתח צוהר להכיר מעט את דמות דיוקנו הרוחנית של מורינו זצ"ל שאינה מוכרת לרבים, ומבחינה זאת הרי הוא כעין "תלמיד חכם שלא נספד כהלכה". הספרים שחיבר הוציאו מוניטין שלו בכל העולם כגאון מופלא, ואף על פי כן הוא עצמו היה ונשאר צנוע ובלתי מוכר. הוא הוכר בעולם כגדול בתורה, אולם גדל רוחו והמיית נפשו לא נודעו ברבים. הזכרונות המקוריים של באי-ביתו ונושאי-כליו המתפרסמים בזה לראשונה, פותחים צוהר להציץ על אישיותו הקורנת כאיש מרומים ישכון ורב פעלים לזיכוי הרבים, על אמונתו התמימה והזכה טוהר לבו ועדינות נפשו, רחום וחנון רב חסד ומעביר על מידותיו, והעולה על כולנה - איש חסיד המתחסד עם קונו, משתפך לפניו בתפילה ברגש ובהתלהבות, דבוק בצדיקים ובתורתם באמונת חכמים ללא כל שיור, וברבותיו הקדושים מבית גור לדורותיהם אשר כיבדוהו וחיבבהו למאד.

עינינו נשואות למרום בתפילה שיהיו מעשינו רצויים לפני אדון כל, ולזכות ונח"ר לנשמת מורינו זקנינו בגנוי מרומים, ותהיינה שפתותיו דובבות לעולמים.

בשם יוצאי חלציו

נכדו

יעקב יהושע בלאא"מ רבי יוסף חיים שליט"א פרנקל

מצפור לתודה

לאחי הרה"ח ר' ישראל פרנקל שליט"א

שכל הספר הוא פרי רוחו והשראתו

לדודי הגה"ח ר' יצחק בלכרוביץ שליט"א

על שפתח לפני מאוצרותיו והעניק בטובת עינו

חומר רב יקר-ערך ורב-תועלת

ונהנית ממנו עצה ותושיה

לכל כותבי המאמרים ששלחו מאוצרותיהם להגדיל תורה ולהאדירה

ולשאר העוזרים והמסייעים איש איש בשמו הטוב יבורך.

תוכן הספר

תוכן מפורט בראש כל מדור

משולחן גבוה

- א תשובה בעניין הציווי לבני נח על ז' מצוות.....
ב תשובה בעניין חיוב האב להשיא בנו.....
ה תשובה בעניין שודא דדייני.....
ו תשובה בענין עשן קטורת.....
ח ביאורים בהלכות בשר בחלב - יו"ד סימן צג.....
ט קונטרס "זכרון שמחה".....
יט הערות על שולי גליון תלמוד בבלי.....

ארזי הלבנון

- כה הגאון רבי ירוחם פישל פערלא זצ"ל.....
מז הרה"ק רבי משה יחיאל הלוי אפשטיין זצוק"ל.....
נא הרה"ק רבי פינחס מנחם אלטר זצוק"ל.....

אגרות מלכים

- נט מכתבים מכ"ק רבוה"ק מגור זי"ע.....
סז חילופי מכתבים עם גדולי התורה.....
צג מכתבי ברכה.....

חידושים ובירורים במשנת בעל התורה שלמה

צט - רעה

פניני מוסר וחסידות במשנת בעל התורה שלמה

רפט - רפד

חקר ועיון

דפים חדשים של תרגום ירושלמי מגניזת קהיר..... רפז

כרחוק מזרח ממערב..... רצג

מהדורותיו השונות של מדרש אור האפילה..... שיז

ציורי מדרש אור האפילה במהדורותיו השונות שלא

שמות ספרים ושמות תואר של ספרים המעידים על

אופי הספר..... שלט

משנת הרוגוצ'ובי

מאמרים מבוארים מתורת הצפנת פענח..... שעה

סדר גאולת ישראל במשנת הרוגוצ'ובי..... תו

לוחות ראשונות ואחרונות במשנת הרוגוצ'ובי..... תט

לזכר עולם יהיה צדיק..... תיז - תקב

שלם בתורתו

תחנות חייו, ספריו ופעליו..... תקה - תקצג

משולחן גבוה

דברי תורה משולחנו של
מוריננו הגרמ"מ כשר זצ"ל
שטרם נדפסו

תוכן העניינים

תשובה

- א. בעניין הציווי לבני נח על ז' מצוות א
- ב. בעניין חיוב האב להשיא בנו ב
- ג. בעניין שודא דדייני ג
- תשובה בענין עשן קטורת ז
- ביאורים בהלכות בשר בחלב
- שו"ע יו"ד סימן צג ח
- קונטרס "זכרון שמחה" טו
- הערות על שולי גליון תלמוד בבלי יט

במגוי דלקחתי ממך ומעיקרא לפירות ירדתי ע"כ, ולי נראה דבעל המאור סובר דאין זה מגוי דהרי אצל המוכר אין לו מגוי דאלו בא בשתי השנים המוכר ולקח הרי הוא יכול ליקח ממנו דהרי אין לו חזקה רק עכשיו אצל הלוקח יש לו מגו דהלוקח מוכרח לו להאמין דהרי אצלו יש לו מגו דאי בעי אמר ממך לקחתי אבל גם זה אין מגו דהרי הלוקח אין לו שום עסק עם המחזיק רק המוכר אשר מכר לו אין הכי נמי דיש לו מגו אצל הלוקח, אבל עכשיו אנו דנין אם המוכר היה יכול למכור או לא וא"כ אצל המוכר אין לו שום מגו ונאמן.

ודלא כהרשב"ם ותוס' דאמרי הטעם משום דשלוש שנים אחר המחאה מזדהר אינשי בשטרא וכו' ע"ש דא"כ קשה מהגמ' דף ל"א דאמרינן והני מילי דאכלה שבע שנים אבל אכלה שית שנים אין לך מחאה גדולה מזו ואם כדברי הרשב"ם מה הועילה מחאה שיש חזקה אחריה, אבל לטעמו ניחא דהא דאמרינן דנאמן דוקא כי טעין דקנה אח"כ מהלוקח אבל התם איירי דלא טעין רק טעין דקנה מהמוכר הרי זה לא נאמן, ומקשה עליו הרמב"ן במלחמות מניה וביה דאם הוא אומר דנאמן לומר לקחתי ממך ומעיקרא לפירות ירדתי א"כ צריך להיות נאמן במגוי דקנה מהמוכר

"במכילתא דרשב"י (שמות יט טז): 'ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. בזמן שנאמר לו. מלמד שהזמן והמעשה מסייעין את השעה שחיים ניתנין בה לכל באי העולם'. ופירוש הדברים, שהזמן היינו אותו זמן שייעד הקב"ה לקבלת התורה כשאמר: ביום השלישי ירד וגו'. והמעשה היינו מעשה ההכנה של עם ישראל, שזה מה שסייע להם לקבל את התורה באימה ויראה, שהגם שהיו שם קולות וברקים, ענן וקול שופר, וסערה גדולה ונוראה שבישרה את התגלותו של בורא עולם. מ"מ מה שהכינו עצמם בקדושה וטהרה שלשת ימים, דווקא זה סייע להם לעורר את ליבם באותה השעה הגדולה ליראה את השם..."

[תו"ש יתרו יט אות קצא]

ארזי הלבנון

דברי תורה מכתיבת קדשם
של ארזי הלבנון גדולי התורה

תוכן העניינים

הגאון רבי ירוחם פישל פערלא זצ"ל כה

הערות על ספר תורת הבית הארוך להרשב"א ל

הערות על ספר שו"ת מבי"ט ל

הערות על ספר דיני דחיי ב' חלקים לא

הערות על ספר מגלת ספר לג

הערות על ספר פנים יפות לז

הערות על ספר מטה אהרן ח"א לט

הערות על ספר שו"ת דברי יעקב מ

הרה"ק רבי משה יחיאל הלוי אפשטיין זצוק"ל

הערות על ספר "האדם על הירח" מז

הרה"ק רבי פינחס מנחם אלטר זצוק"ל

הערות על ספר "מפענח צפונות" נא

אגרות מלכים

התכתבויות מורינו הגרמ"מ כשר זצ"ל
עם גדולי התורה, מאן מלכי רבנן,
מכתבים אליהם ומכתבים מהם

תוכן העניינים

מכתבים מכ"ק רבוה"ק מגור זי"ע

- נט כ"ק מרן האמרי אמת זי"ע
ס כ"ק מרן הבית ישראל זי"ע
סד כ"ק מרן הלב שמחה זי"ע
סה מהרה"ק ר' מנחם מנדל מפביאניץ זצ"ל הי"ד

חילופי מכתבים עם גדולי התורה

- סז בעניין ציווי על בני נח על איסורי ע"ז
חילופי מכתבים עם הגאון רבי צבי יצחק אברמוביץ זצ"ל
עא בענין איסור השתמשות בבע"ח בשבת וזי"ט
מכתב מהגאון רבי שלמה שלמן אויערבאך זצ"ל
עג בדין בכור בחו"ל
חילופי מכתבים עם הגאון רבי מרדכי אילן זצ"ל
עה בעניין הכוונה בפס' ראשון של ק"ש
חילופי מכתבים עם הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל
עט הערות על ספר 'הרמב"ם והמכילתא דרשב"י'
מכתב מהגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל
פג בענין היתר הנאה מבית המן הגם שהיה מזרע עמלק
מכתב מהרה"ח רבי ראובן ישראל קאט הי"ד
פה בגירסת הירושלמי "בשעה שהצדיקים מתפללין"
חילופי מכתבים עם הגאון רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל
צ מכתבים להגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל הרוגוצ'ובי

מכתבי ברכה

- צג ברכת מזל טוב ממרן ה'בית ישראל'
צד מכתב תודה מהגרש"ז אויערבאך
צה מכתב תודה מהגרי"ש אלישיב
צו מכתב תודה מהגאון רבי יונתן שטייף

חידושים ובירורים

במשנת בעל ה'תורה שלמה'

מרבנים, ראשי ישיבות,
תלמידי חכמים וצורבים

פניני מוסר
וחסידות

במשנת בעל ה'תורה שלמה'

תוכן העניינים

מצות האם למול את בנה..... ריג	בענין טומאת עצמות יוסף..... צט
הרב משה חיים לאו	הרב ישראל משה אולבסקי
בדברי ה'תורה שלמה' במקור לדין איסור מזיק	בדין חמץ לאחר שעבר עליו הפסח..... קב
בתורה..... רכא	אם יש מצווה בעשיית הסוכה..... קה
הרב אורי אהרן מור יוסף	הרב יעקב דוד אילן
פרשת שתויי יין מתי נאמרה ולמי נאמרה רלה	בענין מנין בני ישראל..... קט
הרב דוד מצגר	הרב אביגדור אריאלי
בענין חילול שבת שגורם בעקיפין להצלת	בענין סיני ועוקר הרים..... קיד
נפשות..... רלח	ביאור ענין קבלת עומ"ש במשנת הגרמ"מ קכד
הרב אברהם דוד סיימון	בענין תפילין רש"י ור"ת במהלך הדורות..... קכט
קשר היו"ד של תפילין של יד האם צריך שיגע	הרב אליהו אהרן ביינברגר
בקציצה ובבשרו..... רמב	בענין איסור ראיית ונגיעת כלי הקודש..... קלד
הרב יצחק שלמה פייגנבוים	הרב מנחם מנדל בלכרוביץ
הסיבות למיתת נדב ואביהוא..... רנא	המחלוקות בישראל..... קלט
הרב שמחה בונם פלדמן	הרב ישראל גולדווסר
בענין מצות תפילין האם נהגה במדבר..... רנג	מצוות תלייה להרוגי בי"ד או במורד במלכות.....
הרב פינחס מנחם פנוש	קמג.....
ארבעה לשונות של גאולה וכוס חמישי במשנת	זכיית שאול במלכות..... קמה
רבי עובדיה ספורנו..... רנט	הרב דניאל גינזבורג
הרב משה קרביץ	איסור ערלה מול איסור עץ הדעת..... קמח
בגדרי צורת כתב אשורי..... רסח	הרב ישראל דנדרוביץ
הרב נפתלי דב רוזנברג	דרך מחודשת בענין 'פשוטו של מקרא'..... קנו
"יום שמחתכם - אלו השבתות"..... רעא	הרב דוד אריה הילדסהיים
הרב אברהם מרדכי רושצקי	בענין רודף בלא כוונה אי שרי למוסרו למלכות
בענין הכוונה בקריאת שמע..... רעו	קעב.....
הרב יצחק מאיר רושצקי	הרב אלעזר הרשקוביץ
	בענין אכילת מצה כל שבעה..... קעד
	הרב אלימלך וינברג
כוחה של שבירת היצר פעם אחת..... רעט	בדבר פעילותו של הגרמ"מ בשבת בבואו להציל
הרב צבי יברוב	את מרן ה'אמרי אמת'..... קצה
תשובה והתחדשות..... רפא	הרב יצחק זילברשטיין
הרב ישראל מלאך	מהות ביטול חמץ..... קצא
	הרב מרדכי אריה יאמניק

חקר ועיון

במשנת בעל'
ה'תורה שלמה'

תוכן העניינים

דפים חדשים של תרגום ירושלמי מגניזת קהיר

הרב יהושע אספס

- א. הקדמה רפז
ב. ההדרת צד א' של הדף השני רפט
ג. חידושים ושינויים בקטעי התרגום החדשים
רצ

כרחוק מזרח ממערב הרב יהושע מנחם בלושטיין

- הקצוות שהתחברו במפתיע רצג
שלושה פולמוסים רצד
תשע הצעות לפתרון הבעיה רצה
שיטת הרי"מ שפירא מטשארקוב בדעת ספר
הכוזרי / שיטת החזון אי"ש בדעת ספר הכוזרי /
שיטת הגרי"מ טוקצינסקי / שיטת ספר 'בני
ציון' / שיטת הרב בנימין רבינוביץ' תאומים /
שיטת הרב יונה מרצבך / שיטת הגרמ"מ כשר /
שיטת היש"ר מקנדיאה / שיטת היעב"ץ
"תפוחי זהב במישפיות פסח דבר דבר על אפניו"
שטז

מהדורותיו השונות של מדרש אור האפילה ('נור אלצ'לאם')

הרב נריה ישעיה

- נספח - קטעים מהמדרש שלא נדפסו
במהדורה הנדפסת שיז
א. רקע כללי על המדרש שיז
ב. מהדורתו הנדפסת של המדרש שיט
ג. כתבי יד מדוייקים של המדרש, שמהם
עולה בבירור כי המדרש נתחבר בכמה וכמה
מהדורות שכ
ד. דוגמאות שונות של השוואות נוסח בין
כתבי היד הנ"ל והעולה מכך לגבי סדר
המהדורות שכה
ה. אחרית דבר שכח

נספח - ג' קטעים חדשים מהמדרש שלא
נדפסו במהדורה הנדפסת שכט

ציורי מדרש אור האפילה ('נור אלצ'לאם') במהדורותיו השונות

הרב נריה ישעיה

- א. פירוט כתבי היד שמתוכם נסרקו הציורים
שלא
ב. מציורי מדרש אור האפילה במהדורות
השונות שלג
ג. אחרית דבר שלה

שמות ספרים ושמות תואר של ספרים המעידים על אופי הספר

הרב יעקב שמואל שפיגל

- א. ספר מקבץ-כולל - משנה תורה לרמב"ם /
ב. ספר כולל, אנציקלופדיה / ג. ספר כולל חלקי
- מהו / ד. ספר שלמן - שם המעיד על אופי
הספר / ה. ספר האשכול - שם המעיד על אופי
הספר / ו. ספר מגדל דוד (ספר הבתים) לר' דוד
כוכבי / ז. ספרים המאספים ומלקטים מספרות
המדרש / ח. ילקוט - שם המעיד על אופי
הספר / ט. מכלול - שם המעיד על אופי
הספר / י. מה בין ספר כולל ל'דיואן', או
לאנציקלופדיה / יא. ספר כולל נקבע גם על פי
הגדרת המחבר / יב. סיכום ביניים - התקופה
שלפני הדפוס / יג. בראשית ימי הדפוס - ספר
אגור וספר בית יוסף / יד. עין יעקב לר' יעקב
חביב / טו. ספריו של ר' שלמה אלמולי - מאסף
לכל המחנות, שער ה' החדש / טז. ראשית
חכמה, תורת חטאת וספרים נוספים / יז. אוצר -
שם המעיד על אופיו של הספר / יח. פחד יצחק
לר' יצחק לאמפרונטי / יט. אוצרות חיים לר'
חיים ויטל / כ. 'השלם' נוסף כשם תואר לשם
הספר / כא. המלה 'שלימה' נוספה כשם תואר
לשם הספר / כב. המלה 'חדש' נוספה כשם
תואר לשם הספר / כג. הרב מנחם מנדל כשר
בעל תורה שלמה, גמרא שלמה, הגדה שלמה /
כד. ספר פשוטו של מקרא / כה. סיום

הרב יהושע אספס

בית שמש

דפים חדשים של תרגום ירושלמי מגניזת קהיר

א. הקדמה

מאות שנים היו תרגומי ארץ ישראל, התרגומים הירושלמיים, בחזקת שממה וחורבה, ממש כארץ ישראל וירושלים בחורבן. רק שרידים מעטים נותרו מהם ואף באלה רבתה העזובה. משנתפרסמה גניזת קהיר נתגלו שרידים עתיקים של נוסחאות התרגום הירושלמי, דפים מתוך ספרים שכנראה שימשו את הקהילה הארץ-ישראלית שהתקיימה בפוסטאט (כיום קהיר). אסופה ראשונה של קטעי תרגומים ירושלמיים מן הגניזה הוציא לאור פאול ארנסט קאלה בשנת תר"ץ (1930), ואסופה רחבה יותר ההדיר מיכאל קליין בשנת תשמ"ו (1986). בינתיים בשנת תשט"ז (1956) גילה אלחנדרו דיאז מאצ'ו תרגום ירושלמי שלם בכ"י נאופיטי 1 שבוטיקן, שהיה מקוטלג בטעות כתרגום אונקלוס. כך לאחר מאות שנים של שכחה – "חזרו ויסדום".

הגאון רבי מנחם מנדל כשר זצ"ל היה מיחיד החכמים ששם ליבו לעסוק בתרגומים הירושלמיים החדשים שנתגלו, ובעיקר הרים על נס את התרגום הירושלמי השלם שבכ"י נאופיטי ואת שינויי הנוסחאות שבגליונותיו. הוא הדפיס את התרגום וגליונותיו בסוף כרכי יצירתו האדירה 'תורה שלמה', והרבה לעסוק במחקר התרגום ובהשוואתו לתרגומים האחרים. הוא תרם תרומה עצומה לעיסוק התורני בתרגום הירושלמי בפרט ובמחקר מורשת חז"ל בכלל.

לפיכך כשפנה אליי הרב יעקב פרנקל יצ"ו וביקשני להשתתף בספר הזיכרון לכבוד סבו הגדול הרמ"ך, ראיתי בכך הזדמנות טובה לפרסום שריד חדש של תרגום ירושלמי מגניזת קהיר, שזכיתי למצוא בחסד המוציא תעלומה לאור.

וכך היה מעשה: לפני כעשור, כשעסקתי בההדרת תרגום אונקלוס, מצאתי בקטעי הגניזה הסרוקים של ספריית אוקספורד זוג דפים במצב לקוי (סימנם: Oxford Bodleian Ms. Heb. b 17, folio 5-6), שזוהו בקטלוג קאולי כמכילים פסוקי מקרא עם תרגום. בעיון קל ראיתי שהתרגום הוא ירושלמי, רובו מנוקד ניקוד טברני כמו המקרא. בשנת תשע"ז עסקתי בניקוד התרגום הירושלמי השלם לחומש בראשית, במהדורת 'אוצר התרגומים' שע"י הרה"ג שלמה יצחק מורגנשטרן יצ"ו ובנו הרב ישראל עמרם יצ"ו, ובהערות השוליים שילבתי כמה משינויי הנוסח שבזוג הדפים (כיייתי אותם בקיצור: ק"ח. חומש זה יצא לאור בשנת תשע"ח). לאחרונה מצא ר' עזרא שבט שדפים אלו מצטרפים לדפי גניזה דומים המכילים תרגום ירושלמי¹, כולם שייכים לטופס אחד שדפיו נתפזרו בגניזת קהיר ורובם כיום בספריית אוניברסיטת קיימברידג'.

1. ביניהם גם הדף הבודד והקרוע שבקיימברידג' (T-S NS 76.1) המכיל מקרא ותרגום ירושלמי של בראשית מא לב-מב (קרע הדף מכיל שני טורים. לפי חישוב משוער, הטור השלישי השמאלי פתח בתרגום פסוק מב וסיים בחצי פסוק מד), ואם כן זהו הדף הקודם לדף המתפרסם כאן. שלא כמ' קליין ששייך את הדף ההוא לטופס אחר.

רפה _____ על דעת רבו

שני הדפים מכילים מקרא ותרגום של חומש בראשית פרק מ (ג-יד) ופרק מא (מד-נז). להלן אהדיר במלואו את צד א' של הדף השני. לאחר מכן אביא לקט חידושים ושינויים מקטעי התרגום החדשים, בהשוואה לתרגומים ירושלמיים אחרים ותרגומי אונקלוס ויונתן.

אזכיר לטובה את ספריית אוקספורד, מנהליה ועובדיה, שבזכות פועלם בהנגשת קטעי הגניזה מצאתי את הקטעים החדשים, תודה להם גם על תצלום הדף ועל הרשות לפרסמו. ייזכר לטובה גם פרויקט הגניזה שע"י אגודת פרידברג שנעזרתי בו הרבה.

Oxford Bodleian Ms. Heb. b 17, folio 6(r)

משנת הרוגוצ'ובי

מאמרים מבוארים
מתורת הצפנת פענח
ובירורים במשנתו

תוכן העניינים

מאמרים מבוארים מתורת הצפנת פענח

ספק שנוגע לענין דאורייתא ודרבנן ביחד מתי מקילים בדרבנן בספק ... שעה	
חומי ציצית שאולין	שפא
צירוף חבורות לזימון ולתפלה בציבור, במקצתן רואין אלו את אלו ... שפג	
שאלת גשמים במקומות שצריכים לגשמים בימות החמה	שפו
האם צריך להבין הלשון שקורא בברכות ושאר דברים	שצא
האם מועיל הנחת ידו על פיו להתיר לקרות ק"ש כנגד ערוה,	
קיום מצוה במקום צואה ובעודו ערום	שצב
קריאת המגילה בעיירות מוקפות חומה	שצו
חיוב תודה על נס [וברכת הגומל] לנשים	שצח
ביאור מחלוקת התנאים בשיעור פגימת המזבח - לשיטתם	ת
בגדר פסול שחיתת פר יוה"כ בזר	תב
סדר גאולת ישראל במשנת הרוגז'ובי	תו
לוחות ראשונות ולוחות אחרונות במשנת הרוגז'ובי	תט

מאמרים מבוארים מתורת הצפנת פענח

אחד ממפעלי חייו הכבירים והנאדרים של מורינו הגרמ"מ כשר זצ"ל היה - הזכות שנתגלגלה על ידו להוציא לאור עולם את כתבי גאון ישראל בעל 'צפנת פענח', ולפענחם ולבארם.

והנה כידוע תורתו של אותו גאון - חתומה ניתנה, הן מצד סגנון הלשון שנכתב ברמיזא ממש, ובעיקר - מצד עומק המושג בסברות עמוקות ודקות על פי דרכו המיוחדת. אולם עיון מעמיק בתורתו מראה, כי ישנם המון פניני יקר השווים לנפש לומד בן זמננו, חידושים נפלאים ונחמדים להשכיל, המובנים בפשיטות, ויכולים לשמש כאבני יסוד להבנת סוגיות ובירור ענינים בהלכה.

במאמר שלפנינו ערכו חברי מערכת "על דעת רבו" הע"י, דוגמא נסיונית בתחום זה - לקט קטעים מספרי הצפנת פענח בענינים שונים בהלכה, עם ביאור משולב והערות משלימות ומאירות עינים.

יהיו הדברים לעילוי נשמתו של האי גברא רבה - שהיה בבחינת 'מתחיל במצוה' בפרסום וביאור תורת הצפנת פענח בדורנו.

ספק שנוגע לענין דאורייתא ודרבנן ביחד מתי מקילים בדרבנן בספק

[צ"פ הלכות ק"ש פ"ב הי"ג]

ספק קרא ק"ש כו' ומברך כו'. עיין בכסף משנה כאן ועי' רש"י עירובין דף נ' ע"א גבי סמיכה, ועי' ברכות דנ"ג ע"א מחצה על מחצה מברך

על דעת רבו

סמיכה לענין יצאו שנים בעשירי דעשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה ובעי תרווייהו תנופה וסמיכה, וכתב רש"י ולבי אומר לי דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה, ומבואר דבספק מצוה אינו מברך.

[ועי' ברכות דנ"ג ע"א גבי היה מהלך חוץ לכרך במוצ"ש וראה אור אם רוב נכרים אינו מברך ואם מחצה על מחצה מברך הרי דבספק שקול מברכים ברכת

ברמב"ם פ"ב מה' ק"ש הי"ג: ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניה ולאחריה, אבל אם יודע שקרא ונסתפק לו אם בירך או לא בירך אינו חוזר ומברך, ועיין בכסף משנה כאן שהביא מתשו' הרשב"א שהקשה על הרמב"ם למה בספק קרא קורא ומברך הרי קי"ל דברכות דרבנן וכל שנסתפק אם עשה המצוה אינו מברך כמו בהטפת דם ברית בנוול מהול או בשמיני ספק שביעי. ועי' רש"י עירובין דף נ' ע"א גבי

ועיין שם דף ס' ע"א כחו דהיתרא עדיף ותוס' מנחות דס"ו ע"א גבי ספירת העומר ורשב"ם פסחים דק"ב ע"א אך העיקר הוא כך דהנה עיין בירושלמי סוף פ"ז דדמאי דהיכא דהספק הוא בשל תורה אף דרבנן אסור ע"ש

על דעת רבו

שבפלוגתא אם צריך לברך שייך לומר דכחא דהתירא של מי שאינו מצריך לברך עדיף (וכמו שמתבאר מגמ' ברכות הנ"ל) וצ"ע כנ"ל דהרי בספק אינו מברך^[1].

אך העיקר הוא כך, דהנה עיין בירושלמי סוף פ"ז דדמאי הכל מודין בשותה משקין טמאין (שטמא מדרבנן משום פסול גוייה) שהוא אסור לאכול אפי' ספק תרומה. והגם דקיי"ל ספיקא דרבנן לקולא וא"כ למה לא יהי' מותר לאכול תרומת ספק, ומבואר מזה יסוד בהא דקיי"ל ספיקא דרבנן לקולא, דהיכא דהספק הוא בשל תורה, אף דרבנן אסור² ע"ש, ולכן כיון שהספק הוא בעצם התרומה דאורייתא

בורא מאורי האש³. ועיין שם דף ס' ע"א שאמרו לענין מח' ר"מ ור"י בברכת שהחיינו בקונה כלים חדשים כח דהתירא עדיף ולכן אשמעינן חידושא דר"מ דאינו מברך ע"ש, ומשמע מזה דבספק מברך, שהרי הטעם דכחא דהתירא עדיף פירש רש"י בביצה ב: משום דלהתיר צריך בודאי ולאסור יכול גם מספק, ואם נאמר דבספק אין לברך א"כ אדרבה החידוש הוי' מהא דצריך לברך². ותוס' מנחות דס"ו ע"א גבי ספירת העומר שכתבו דיכול לברך ביה"ש וא"צ להמתין עד שיהיה ודאי לילה דספיקא דרבנן הוא דספה"ע בזה"ז דחינן, הרי דבספק אפשר לברך³. ורשב"ם פסחים דק"ב ע"א שמבואר שם מדבריו ג"כ

א. בפר"ח יו"ד סי' קיד סק"ו (צוין בגה"ש שם) עמד בזה, וכ' הטעם משום דגם בין הנכרים מסתמא יש אור שנדלק במוצ"ש. וצ"ע ק' לפ"ז למה השיעור דוקא במחצה על מחצה. וע"ע פמ"ג יו"ד סי' קח מש"ז סק"י.

ב. וכבר נתקשו בזה האחרונים, ועי' בכס"מ פ"י מה' ברכות ה"א שכ' מטעם זה דשנויא דחיקא הוא ולכן לא פסק ברמב"ם כן.

ג. ובשפ"א שם נשאר בצ"ע ע"ד התוס' דהרי ספק ברכות להקל ושמא אינו מקיים מצוה מדרבנן. [וידוע הנדון בזה בספק מצוה דרבנן כגון ספק לולב ביוט"ש דכשר האם יכול לברך דמדרבנן נפסק שיש כאן קיום מצוה שיוצא בה יד"ח, עי' אבנ"ז יו"ד שסח ד, חלק"י תנינא א, דברי מלכיא' א' א' ארץ צבי סי' נ"ד ואכ"מ].

ד. ועי' במהרש"ל שם שנתקשה בזה, ובמהרש"א (והובא בגה"ש ברכות יב.) מה שחידש עפ"ז, ובקדני ראם ורש"ש שם. [והנה ד' הערות אלו שמצינו שמברכים מספק לא נתיישבו בהמשך

דברי רבינו, והובאו כאן בדרך אגב. ועי' בשו"ת נ"י. סי' נח מש"כ ליישב בזה, ואולי כונתו לחלק כאן בין ספק בברכות הנהנין לברכות השבח, וכמו שהזכיר שם, אך דברי הרשב"ם בפסחים עדיין אינם מתיישבים בזה].

ה. הנה ידוע הכלל בפוסקים דספק איסור תורה שנתגלגל לדרבנן אין דנים בו דין סד"ר לקולא, כגון ספק דרוסה שנתערבה אף דהא דבע"ח לא בטלי אינו אלא מדרבנן, והבהמה אינה טרפה אלא מספק, מ"מ כיון דהספק הוא בדאורייתא לא אמרינן בזה סד"ר לקולא, (עי' כללי ס"ס סי"ט ותשו' רע"א סי' מט סד עט ועוד). אמנם מה שמבואר כאן הוא מחודש יותר ודומה למה שדנו בספק הנוגע לענין דאורייתא ודרבנן כאחד. (עי' שעה"מ ה' מקואות כלל ו' ובהג' אמ"ב לחו"ד סי' קפז ומקו"ח תלט סק"ג ובתשו' הרי"מ יו"ד סי' יח ובהמצויין בדרכ"ת שם סקשי"ג, שבוזה מסקנת רוב האחרונים דדיינינן ביה דין סד"ר לקולא). דהרי אפשר לדון מיד הספק של התרומה ביחס להאיסור דרבנן של

לזכר עולם יהיה צדיק

מאמרי זכרון
על בעל ה'תורה שלמה'
מתלמידיו באי ביתו ונושאי כליו

תוכן העניינים

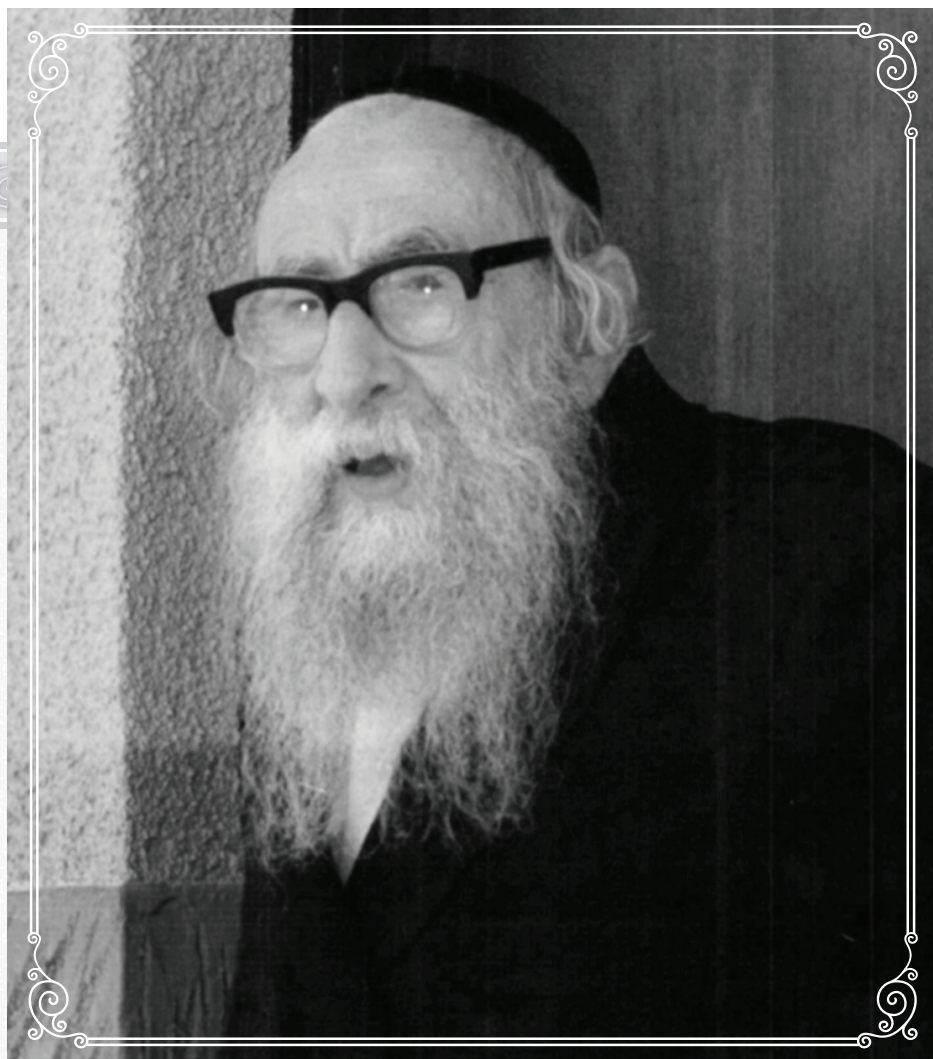
ספרא וסיפא..... תיז	בצלו של הגאון..... תנה
הרב אביגדור אריאלי	הרב דוד מצגר
גאון וחסיד..... תכ	זכרונות מהגה"ח רבי מנחם מענדל כשר
הרב אברהם מרדכי ארשטיין	זצ"ל..... תעב
זכרונות ממחיצתו של רבי מנדל כשר זצ"ל	הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון
תלג.....	שורות ערגה וגעגועים לזכרו של הגאון
הרב אליהו הרץ	הרה"ח ר' מנדל כשר זצוק"ל..... תעז
הגאון רבי מנחם מענדל כשר זצ"ל..... תלה	הרב אליהו חיים פשיטיק
הרב יוסף הרץ	שהות במחיצתו של גאון וחסיד אמיתי..... תפ
שביבי זכרונות מהליכותיו של הגה"ח מו"ה	הרב ישראל קירשטיין
רמ"מ כשר זצ"ל..... תמט	שלם בתורתו..... תפג
הרב מרדכי יוסף וינשטוק	הרב דב בער רבינוביץ
הגאון רבי מנחם מענדל כשר זצ"ל..... תמב	בעל תורה שלמה..... תפח
הרב העניך וקסשטוק	הרב יצחק רצאבי
מכון תורה שלמה..... תנה	הרב מנחם מענדל כשר..... תצז
הרב מנחם מענדל טננבוים	שמואל שולזינגר
זכרונות מהיכרות בת חדשים ספורים עם	איש האשכולות..... תצח
סבא הענק בדורו..... תסב	הרב חיים מאיר שטינברג
הרב חיים יוסף לבקוביץ	שריד אחרון לדור דעה..... תק
פרק זכרונות..... תסו	הרב יחיאל מיכל שטרן
הרב דוד אברהם מענדלבוים	

שלם בתורתו

תולדות מוריננו הגאון השלם
רבי מנחם מנדל כשר זצלה"ה
בעל ה'תורה שלמה'

חלק א'

בית הוריו / סיפור הולדתו / יניק וחכים /
במחיצת רבותיו / במעלות ה'תורה שלמה'
/ בצל החסידות / בן י"ח לחופה / סיסמת
חייו / על שולחן חמיו בדוואהרט / בצל בעל
ה'כלי חמדה' / בנשיאות ה'מתיבתא' בוורשה
/ ספר 'דעת הרבנים' / 'דגל התורה' / ספרא
וסייפא / ישיבת 'שפת אמת' / מגדל עדר /
'תורה שלמה' / בארצות הברית / בחזרה לארץ
הקודש / ישיבת מנישביץ / גמרא שלמה /
בטבריה / בתל אביב / אחרית דבר

לשם מה התווכחו האמרי אמת ואחיו הרב מפאבניץ לעיני אביהם השפת אמת?
 איזה חומרה גרמה דמעות וסבל אבל הצילה בני אדם ממוות בטוח?
 לשם מה רץ רבי יוסף חיים זוננפלד בחוצות ירושלים יחד עם הגרמ"מ כשר למשרד הפקידים
 מאמסטרדם?
 מה גרם לישיבת פוניבז' לקבל לספרייתה ספרים זהים לספרים שהיו ברשות הגרמ"מ כשר?
 מהו המכנה המשותף בין ה'פנים יפות' לרבינו יעקב מווינא?
 לשם מה רכב הגרמ"מ כשר על חמור בליל הושענה רבה ונעל עשרה ערבים בבית בגוש עציון?
 מה הרהר הגרמ"מ כשר בשבעת ימי האבלות על בנו הפעוט מאיר שמחה?
 איזה מתנה קיבל הגרי"פ פערלא מרבה של קיטוב ועל ידה התברר לו שהלך בדרך רחוקה לחנם?
 כיצד עוררו תגליות בשכבות כדור הארץ וויכוח בין גדולי עולם בביאור מאמר חז"ל?
 לשם מה נסע הגרמ"מ כשר נסיעה מייגעת רק בכדי לפגוש רב שכונה הצעיר ממנו בארבעים שנה?
 ומה הקשר בין פגישה זו לדברי הפני מנחם בנוגע לתלמוד ירושלמי קדשים המזוייף?
 מה הסיפור המסתורי מאחורי השורות החריגות בספה"ק שפת אמת?
 כיצד ניצלה הספרייה הגדולה ביותר בוורשה רגע לפני חריצת גורלה לשריפה?
 מדוע התנצל הגרמ"מ כשר בפני האברך שגרם נזק לספריו?
 על מה התפלא האמרי אמת בזמן המלחמה ומה כתב בעקבות כך הבית ישראל במלון באב"ד?
 כיצד צייר גדול הדור מתימן לפני שבע מאות שנה את תיבת נח?
 מה השמועה שמסר אב"ד תל אביב לגרמ"מ כשר מפי הגרי"ז מבריסק?
 מדוע לא בא הלב שמחה לחתונת בן אחיו ומדוע שמר את הסיבה בסוד?
 מדוע עוררה עליית האדם על הירח משא ומתן בין הגרמ"מ כשר לאדמו"ר מאוז'רוב?
 מדוע שלח הגרמ"מ כשר את האברך מכולל חזון איש לצלם החתונות מתל אביב?
 מדוע הסכים האמרי אמת להחלטתו של הגרמ"מ כשר להפסיק לקבל בחורים לישיבת שפת אמת?
 מדוע הפסיק הגרש"ז אויערבאך לתת הסכמות לספרי הרב יצחק רצאבי שליט"א?
 מה נגלה לעיני הגרמ"מ כשר בשנת תרפ"ד בירושלים שהביא אותו אחר ששים שנה לבקר בשכונת
 רמות?
 איזה רעיון כתב הבית ישראל לגרמ"מ כשר ובקשו לא לפרסמו בטרם יבנה בניין בירושלים?
 מה היה הוויכוח בין ראש ישיבת חברון והגרמ"מ כשר בכוונת הפסוק הראשון של קריאת שמע?
 לשם מה כיוון הרבי מאלכסנדר את השעון בעיצומו של הבוקר לשעת לילה מאוחרת?
 לאיזה דין פשוט לא מצא הגרש"ז אויערבאך מקור וביקש את עזרת הגרמ"מ כשר?
 מה חיפש הגרמ"מ כשר במרומי הגבעה הגבוהה ביותר בבני ברק יחד עם ראש העיר?
 מהי הסגולה שמצא הלב שמחה במקום עם הרים גבוהים ואנשים מועטים?
 מה כתב הגרמ"מ כשר לרוגוצ'ובער בעקבות הספרים ששלח לו?
 מה השתנה במפקד האוכלוסין בחמישים שנה האחרונות?

מה למד הגר"י זילברשטיין מהוראת חמיו הגר"ש אלישיב לגבי נס הצלת האמרי אמת מהשוואה?
איזה ספר קיבל הפני מנחם ביא"צ של זקנו השפת אמת ומה שמע בעניינו מאחיו הבית ישראל בשם
הנועם אלימלך?
מה הקשר בין הגולם מפראג לדברי הרב מקנדה בנוגע לשתיית כוס חמישי בליל הסדר?
היכן מצוי הד סמוי בספר חזון איש להתכתבות הענפה של החזון איש עם הגרמ"מ כשר?
איזה קונטרס חיבר הגרמ"מ כשר לבקשת ה'בית ישראל'?
וכיצד נסגר בכך מעגל שהחל כיובל שנים קודם לכן בשיחת האבני נזר עם הגרמ"מ כשר בילדותו?
האמנם יש מצוה לשמוח בשבת?
איזה דבר יפה הראה הגר"ח קנייבסקי למקורביו ב'תורה שלמה'?
מה חיפש הגרמ"מ כשר במחלקה לזיהוי פלילי במשטרת ירושלים?
ממתי שמות הספרים הפסיקו להיות קשורים לתוכן הספרים?
מה הן תשע השיטות בסוגיית 'קו התאריך' ומהו סדר השתלשלותן?
מדוע גילה הגרמ"מ כשר למקורבו כי נותרו לו רק חמש שנים לחיות?
איזה ספר תיכנן הגרמ"מ כשר לחבר בעקבות מחלוקת גדולה בין שני עדות?
מה שלח הרי"צ מליובאוויטש לבקש מהגרמ"מ כשר?
במה נזכר הגרמ"מ כשר בעת שהעלו את ארונו של הרב מבענדין מפולין לארץ ישראל?
מה כתב ר' מנחם זעמבא לגרמ"מ כשר בעקבות נסיון לגנוב קטעים שלמים מהספר תורה שלמה?
מה היה הפטנט של הגרמ"מ כשר לזכור את הלימוד?
מה אירע בפגישה הארוכה של הגרמ"מ כשר עם הרב מטשעבין?
מדוע זלגו עיניו של הגרמ"מ כשר דמעות בליל שבת?
מה אמר הגה"צ ר' מנדל גפנר לאחר סתימת הגולל על קברו של הגרמ"מ כשר?
מה הקשר בין תכניתו של הרוגוצ'ובער להיות מהסנהדרין בטבריה לבין נסיעתו מפטרבורג לדווינסק?
מדוע קרע הגרמ"מ כשר מכתב מאחד מגדולי הדור לגזרים?
מדוע הושבתה העבודה במכון תורה שלמה פעמיים בתוך שבוע?
מה היתה הדרכתו של הגרמ"מ כשר לרבה של עזרת תורה שחיבר מאות ספרים?
מדוע לא הסכים הגרמ"מ כשר לקחת תרופות לחיזוק גופו?
'דבר אחד למדתי מהאמרי אמת' אמר הגרמ"מ כשר, למה התכוון?
איך הצליח הגרמ"מ כשר מדי שבוע להושיב בחור נמרץ על הכסא למשך חמש שעות ברצף?
על מה הבטיח הגרמ"מ כשר לראש הממשלה שיגמול לו טובה בזה ובבא?
לשם מה חילק הגרמ"מ כשר ל-24 אברכים 20,000 ל"י ולמי נתן דירה בחינם?
מה הפחיד והבהיל את הגרמ"מ כשר לאחר תפלת מוסף מדי שבת בשבתו?
מדוע ברח הגרמ"מ כשר מבית החולים הדסה עין כרם וויתר על הטיפול הדחוף?

מה כתב האמרי אמת בפתק שמסר לגרמ"מ כשר עבור בעל הכלי חמדה בהיותו חולה בטיפוס המעיים?

מה אמר הרב ישראל יעקב פיישר לאברך שגרם נזק לגליונות הדפוס של ספרו של הגרמ"מ כשר?

על זה ועוד בספר החדש וההיסטורי

"על דעת רבו"

תורתו משנתו והליכותיו של הגאון המופלא רבי מנחם מנדל כשר בעל ה'תורה שלמה'

למעלה מ-600 עמודים גדושים בלמעלה מ-120 מאמרים חדשים

למעלה מ-50 משתתפים, בהם גדולי הדור, פוסקים, ראשי ישיבות, מחברים בעלי שם, ורבנים נודעים

עשרות מכתבים הרואים אור לראשונה מכתב יד קדשם של גדולי ישראל מכל העדות והחוגים (מתקופה של כמאה שנה) עם צילומים אותנטיים וגילויים מרעישים

תגליות חדשות מתורת ה'צפנת פענח' והגרי"פ פערלא כולל כמאה הערות מכת"ק

פולמוסים ומחקרים תורניים השופכים אור על סוגיות ונושאים תורניים סבוכים

18 טורים אישיים מתלמידי הגרמ"מ כשר עמוסים זכרונות מקוריים וסיפורים שלא ספרו מעולם

סקירה מרתקת על תולדותיו וקורות חייו המאלפים של הגרמ"מ כשר משולבת בעשרות פקסימיליות ותצלומים נדירים